

Л. В. Михайлова

КЛАСИФІКАЦІЯ ДИРЕКТИВНИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ

Анотація

Дана стаття присвячена аналізу класифікацій директивного мовленнєвого акту в англomовному дискурсі. В статті розглядаються різноманітні принципи, на яких базуються класифікації директивів. Так, класифікації директивів можуть виходити з семантичного, синтаксичного або комунікативно-граматичного критерію.

Класифікація може також бути побудована за такими ознаками: облігаторність дії для адресата, пріоритетність позиції адресанта чи адресата, бенефакторність дії для одного із комунікантів.

Згідно з цими ознаками виділяються прескриптиви, реквестиви та сугестиви. Виділяються також категоричні та некатегоричні директиви.

Деякі дослідники виділяють такі фактори для визначення типів спонукальних ситуацій: фактор інтересу, фактор статусу, фактор виконавця, фактор нормативності.

Виявляється можливим виділити такі типи директивів: наказ, прохання, благання, запрошення, розпорядження, порада, дозвіл, заборона, переконання, інструкція, пропозиція, замовлення, вимога, команда, наставляння, рекомендація, попередження, загроза, клопотання.

Ключові слова: директивний мовленнєвий акт, спонукальна ситуація, прагматика, семантика, комунікативно-прагматичний аспект, прескриптиви, реквестиви, сугестиви, ін'юнктиви, адвісиви, категоричний і некатегоричний директив.

КЛАССИФИКАЦИЯ ДИРЕКТИВНЫХ РЕЧЕВЫХ АКТОВ

Аннотация

Данная статья посвящена анализу классификаций директивного речевого акта в английском дискурсе. В статье рассматриваются различные принципы, которые лежат в основе классификаций директивов.

Так, классификации директивов могут исходить из следующих критериев: семантический, синтаксический и коммуникативно-прагматический.

В основу классификаций могут быть положены такие признаки, как облигаторность действия для адресата, приоритетность позиции адресанта или адресата, бенефакторность действий для одного из коммуникантов. Соответственно выделяются прескриптивы, реквестивы и суггестивы.

Выделяют категоричные и некатегоричные директивы.

Некоторые исследователи называют следующие факторы определения типов побудительных ситуаций: фактор интереса, фактор статуса, фактор исполнителя, фактор нормативности.

Подводя итоги существующих классификаций директивов, представляется возможным выделить следующие типы: приказ, просьба, мольба, приглашение, распоряжение, совет, разрешение, запрет, убеждение, инструкция, предложение, заказ, требование, команда, наставление, заклинание, рекомендация, предупреждение, угроза, ходатайство.

Ключевые слова: директивный речевой акт, побудительная ситуация, прагматика, семантика, коммуникативно-прагматический аспект, прескриптивы, реквестивы, суггестивы, инъюнктивы, адвисивы, категоричный и некатегоричный директив.

THE CLASSIFICATION OF DIRECTIVE SPEECH ACTS

Annotation

This article deals with the analysis of classifications of directive speech acts in the English discourse.

Different principles of classification of directive speech acts are analyzed. The classification of directive speech acts can proceed from the following criteria: semantic, syntactic and communicative pragmatic.

The basis of the classification may be made by such factors as obligation of the action for the addressee, the priority of the position of the addressee or the addresser. Taking in the account the above mentioned factors we differentiate prescriptives, requestives and suggestives.

We also differentiate categorical and non categorical directives. Some scientists also name the following factors that can influence this speech act situations: the factor of interest, the status factor, the factor of the performer.

Summarizing the existing classifications of directive speech acts we distinguish the following directive speech acts: order, request, supplication, invitation, direction, command, advice, prohibition, persuasion, demand, admonition, conjuration, recommendation, warning, threat, petition.

Key words: directive speech act, directive situation, pragmatics, semantics,

communicative and pragmatic aspect, prescriptives, requestives, suggestives, injunctives, advicives, categorical and non-categorical directive.

Дана стаття присвячена огляду різноманітних класифікацій директивних мовленнєвих актів, різних підходів до аналізу спонукальних ситуацій.

До проблеми класифікації директивних мовленнєвих актів неодноразово зверталися вітчизняні та зарубіжні лінгвісти, які займаються дослідженням прагматики, семантики та загальної теорії комунікації. Класифікації директивних мовленнєвих актів ґрунтуються на різних принципах.

Так, О. Б. Петрова у своїй статті «Каталогізація спонукальних мовленнєвих актів в лінгвістичній прагматичі» виділяє такі аспекти, за якими можуть бути побудовані класифікації директивних мовленнєвих актів [6]:

- 1) семантичний аспект, який полягає в аналізі пропозиційного змісту директивного мовленнєвого акту [3];
- 2) синтаксичний аспект, що являє собою аналіз засобів вираження спонукування в різних мовах на синтаксичному рівні [2; 6];
- 3) комунікативно-прагматичний аспект, в межах якого поєднані фактори соціо-лінгвістичного та соціо-прагматичного характеру [1].

О. В. Беляєва будує свою класифікацію за трьома ознаками: облігаторність дії для адресата, пріоритетність позиції адресанта чи адресата, бенефакторність дії для одного з комунікантів. Згідно з цими ознаками О. В. Беляєва виділяє три типи директивних мовленнєвих актів [1]:

– прескриптиви (пріоритетність позиції адресанта, облігаторність виконання дії для адресата) – наказ, дозвіл, заборона, інструкція, розпорядження, замовлення:

“Parents are reminded that first years are not allowed their own broomsticks.” / J. K. Rowling;

– реквестиви (пріоритетність адресата, необлігаторність дії та бенефактивність для адресанта) – прохання, благання, запрошення:

“Dudley! Mr. Dursley! Come and look at this snake! You won't believe what it's doing!” / J. K. Rowling;

– сугестиви (пріоритетність адресанта, необлігаторність та бенефактивність дії для адресата) – порада, пропозиція, попередження:

“Never,” he thundered, “–insult–albus–dumbledore–in–front– of– me!” / J. K. Rowling.

Н. Формановська на основі таких ознак як соціальний статус комунікантів та бенефактивність дії виділяє такі типи директивних мовленнєвих актів [9]:

– ін’юнктиви або прескриптивні мовленнєві акти (пріоритет влади та соціального статусу адресанта; обов’язковість виконання дії для адресата) – наказ, вимога, команда, розпорядження, настанова, заборона, дозвіл, примус:

“We’ll drop your bag and stuff where you’re staying– just chuck them in the door– and then we’ll go get some lunch,” Lane said. / J. D. Salinger;

– реквестиви (пріоритет адресата; дія вигідна для адресанта) – прохання, благання, заклинання:

“Pray tell me in what way I can reward you.” / A. C. Doyle;

– адвісиви (виконання дії бажано і навіть вигідно для адресата) – порада, рекомендація, рецепт, інструкція, пропозиція, запрошення [4]:

“I thought if you were taking up a collection,” I told her, “I could make a small contribution. You could keep the money for when you do take up a collection.” / J. D. Salinger.

В. І. Карасик також виділяє категоричні та некатегоричні директивні мовленнєві акти. До перших він відносить наказ, інструкцію, заборону, а до інших – прохання, побажання, поради та рекомендації. Категоричні директиви виражають волю адресанта, а думка адресата не враховується [5].

А. Вежбицька стверджує, що різниця між наказом та порадою полягає у вихідних припущеннях: «наказ має у своїй глибинній структурі припущення, що адресат має виконати те, що хоче від нього мовець; прохання – що адресат може виконати, а може й не виконати те, що від нього хоче мовець» [3, с. 257]. На нашу думку, саме в цьому полягає різниця між категоричними та некатегоричними мовленнєвими актами [3].

О. А. Філатова запропонувала декілька факторів для визначення типів спонукальних ситуацій, таких як фактор свободи у адресата (категоричні, некатегоричні директивні мовленнєві акти), фактор інтересу (суттєва чи несуттєва дія в інтересах адресанта, адресата); фактор статусу (статус адресанта нижчий або вищий за статус адресата, або статус комунікантів неважливий); фактор виконавця (хто виконує дію: адресат, адресант, обидва комуніканти, адресат та інші особи); фактор нормативності (нормативні директивні мовленнєві акти, при яких адресант «спирається на норми (моральні, юридичні, ін.)» [8, с. 101], ненормативні директивні мовленнєві акти); фактор середовища (суттєвий – мовленнєвий акт вживається в офіційному середовищі – або несуттєвий) [4].

О. Б. Петрова виділяє такі типи та підтипи директивних мовленнєвих актів [7]:

- облігативи – наказ, розпорядження, дозвіл, заборона, вимога, команда, припис, інструкція, вказівка;
- реквестиви – прохання, благання, запит поради, запит дозволу, упрошування, заклинання;
- адвісиви – порада, рекомендація, заклик, наказ, настанова, вмовляння.

Для першої групи характерна відсутність свободи вибору у адресата.

Для другої групи характерна наявність у адресата свободи вибору [10].

Як бачимо, вищезазначені класифікації виходять з різних принципів і налічують різні типи та підтипи директивного мовленнєвого акту.

Підбиваючи підсумки, наведемо більш детальний перелік підтипів директивного мовленнєвого акту, що виділяється більшістю дослідників: наказ, прохання, благання, запрошення, розпорядження, порада, дозвіл, заборона, переконання, упрошування, інструкція, пропозиція, замовлення, вимога, команда, настанова, примус, заклинання, рекомендація, вмовляння, заклик, вказівка, попередження, рецепт, застереження, підбивання, спокушення, клопотання, погроза, шантаж.

Список літератури

1. Беляева Е. И. Грамматика и прагматика побуждения: английский язык / Е. И. Беляева. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1992. – 168 с.
2. Богемова О. В. Структура речевой ситуации и выбор директивного высказывания (на материале фр. яз.) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки» / О. В. Богемова. – СПб. : Санкт-Петербург. гос. ун-т, 2002. – 18 с.
3. Вежбицка А. Речевые акты / А. Вежбицка // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16. Лингвистическая прагматика. – М. : Прогресс, 1985. – С. 255–276.
4. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты : монография / В. С. Григорьева. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 288 с.
5. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
6. Неустроев К. С. Способы выражения побуждения и воздействия (на материале современного английского языка) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка», 10.02.04 «Германские языки» / К. С. Неустроев. – Ростов н/Д : Пед. ин-т ФГОУ ВПО «Южный федеральный университет», 2008. – 22 с.
7. Петрова О. Б. Каталогизация побудительных речевых актов в лингвистической прагматике / О. Б. Петрова // Вестник ВГУ. Сер. «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – Воронеж, 2008. – № 3. – С. 124–133.
8. Филатова Е. А. Побудительные высказывания как речевые акты в современном русском языке : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / Е. А. Филатова. – М. : МГУ, 1997. – 253 с.
9. Формановская Н. И. Прагматика побуждения и логика языка / Н. И. Формановская // Русский язык за рубежом. – 1994. – № 5–6. – С. 34–40.
10. Храковский В. С. Семантика и типология императива: Русский императив / В. С. Храковский, А. П. Володин. – Л. : Наука, Ленингр. отд., 1986. – 272 с.